

Денисюк О. Я.

перша заступниця директора ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна,
denysiuk.oksana@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8584-0647>

Титаренко Н. В.

завідувачка сектору дошкільної, загальної середньої і позашкільної освіти
відділу освітньої статистики і аналітики ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна,
nataliatytarenko@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5837-393X>

РИЗИКИ ТА ВИКЛИКИ РЕФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ (НУШ)

Анотація. У статті розглянуто ризики й виклики, які постають перед освітньою галуззю під час запровадження реформи загальної середньої освіти в реаліях Нової української школи (НУШ). Визначено генезис поняття «ризик» і класифікацію ризиків в освітній галузі відповідно до впливу на провадження певної освітньої діяльності, розкрито види ризиків із точки зору організації освітньої діяльності. Проведені ДНУ «Інститут освітньої аналітики» протягом трьох років від започаткування реформи загальної середньої освіти моніторингові педагогічні дослідження дали змогу зібрати статистичні дані про стан реалізації реформи. І на основі цих даних виокремити ризикогенні чинники, що виникли під час запровадження реформи НУШ на етапі реалізації нового Державного стандарту початкової освіти. На обґрунтування виявлених ризикогенних чинників у статті наведено результати виконаних Інститутом у 2017–2021 рр. моніторингових досліджень стану реформування загальної середньої освіти. Зокрема, через неякісний інтернет та нестачу інформаційно-комунікаційних засобів навчання батьки учнів уважають запровадження дистанційного навчання ризиком, що визначено нами як виклик цифровізації освіти.

Ключові слова: ризикогенні чинники, заклад загальної середньої освіти, моніторинг, реформа освіти.

JEL Classification: I28.

DOI: 10.32987/2617-8532-2021-4-76-88.

Аналіз і критичне осмислення досягнень освітньої галузі за останні роки, врахування кардинальних зрушень у всіх сферах суспільного життя та умов, за яких відбуваються реформаторські зміни, є важливими складовими процесу розбудови національної системи освіти. Такий критичний і об'єктивний підхід сприятиме мінімізації ризиків та розв'язанню гострих проблем, що

постають перед освітою в процесі її реформування. Зазначений підхід цілком дотичний до реформування загальної середньої освіти в частині впровадження Концепції «Нова українська школа», схваленої Урядом на період до 2029 року [1]. Станом на поточний, 2021-й, рік Міністерством освіти і науки України розроблено та затверджено нові стандарти початкової й базової середньої освіти, які

© Денисюк О. Я., Титаренко Н. В., 2021

ґрунтуються на компетентнісному та особистісно-орієнтованому підході до навчання учнів. Робляться поступальні кроки для переходу до 12-річної середньої школи із трирічною профільною школою академічного або професійного спрямування. Реформування системи управління загальною середньою освітою передбачає здобуття школою права розробляти і впроваджувати власні освітні програми [1].

Очевидно, що великі реформаторські зрушення в освітній галузі потребують постійного відстеження й аналізу просування змін. Із цією метою Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики» за сприяння Міністерства освіти і науки України здійснює моніторинг упровадження реформи Нової української школи (НУШ) за різними напрямками. Зокрема, під час досліджень проаналізовано ймовірні ризики та потенційні виклики, які виникають у процесі впровадження НУШ. Також було опрацьовано вітчизняний науковий доробок із проблеми ризику. За результатами проведеного аналізу виокремлено і сформульовано ряд потенційних ризиків та визначено чинники, що можуть негативно вплинути на процес реформування загальної середньої освіти.

Для чіткого визначення ризиків і викликів, котрі виникають при реформуванні освітньої галузі, слід окреслити поняття ризику як явища. Загалом формування наукових уявлень про ризик пов'язане з поняттям відхилення від запланованих (очікуваних) результатів. Термін «ризик» походить від грецьких слів «*risikon*», «*risa*» – стрімчак, скеля; у латинській мові «*resicum*» – скеля

або небезпека зіткнення з нею; в італійській «*risiko*» – небезпека, погроза, «*risicare*» – лавірувати між скель; у французькій «*risque*» – погроза, ризикувати (буквально – об'їжджати стрімчак, скелю); у португальській – прямовисну скелю [2].

У довідково-енциклопедичній літературі термін «ризик» трактується по-різному, оскільки сьогодні серед науковців не сформовано його однозначного розуміння. Найпоширенішими є два підходи до його визначення. Перший із них робить акцент на понятті відхилення від запланованих (очікуваних) результатів; другий зосереджується на понятті загрози або небезпеки, що може виникнути в процесі реалізації проекту. Зауважимо, що ризик може бути присутнім у будь-якій сфері діяльності, оскільки вибір залишається за суб'єктом, котрий її провадить. З огляду на специфіку досліджуваного питання, автори статті схиляються до застосування першого із зазначених підходів, оскільки таке відхилення у сфері освіти може мати як позитивні, так і негативні наслідки, що й засвідчили результати низки досліджень. Отже, ризик – це відхилення від запланованих/очікуваних результатів, імовірність настання сприятливого/несприятливого результату.

Ризик є складним, багатоаспектним явищем. Так, С. Л. Лондар і В. Й. Башко визначили ризик як відхилення ймовірного характеру від планових показників, виражене у відносних або абсолютних одиницях [3]. В. В. Вітлінський, С. І. Наконечний, О. Д. Шарпов вважають, що ризик відображає міру (ступінь) відхилення від цілей, від бажаного очікуваного результату, міру невдачі (збитків) з урахуванням

впливу керованих і некерованих чинників, прямих та зворотних зв'язків стосовно об'єкта керування [4]. В. М. Глібчук визначає ризик як поєднання можливості досягнення як небажаних, так і особливо сприятливих відхилень від запланованих результатів у разі прийняття рішення з множини альтернативних рішень в умовах невизначеності та ситуації неминучого вибору [5].

Однією зі складових поняття «ризик» є потенційна загроза реалізації ситуації з негативними наслідками, зокрема завдання шкоди або збитків людині, суспільству, державі. Виходячи з цього він характеризується схваленням/прийняттям рішення в умовах невизначеності. Для оцінювання ризику використовують два критерії: ймовірність виникнення та масштаб наслідків [6].

Ми розглянемо зміст ризику в межах освітньої управлінської діяльності, оскільки саме тут знаходиться початкова точка його виявлення. Ризик є складовою управлінської діяльності, у т. ч. освітньої, особливо в умовах запровадження реформ в освітній галузі [2].

На нашу думку, для розуміння змісту ризику в управлінській діяльності, необхідно розглянути тлумачення таких понять, як «ситуація ризику» і «ступінь відхилення від запланованого», оскільки вони безпосередньо пов'язані зі змістом власне терміна «ризик». Існує безліч різних ситуацій, із котрими стикаються управлінці, але ситуації ризику посідають серед них особливе місце. Ми, дослідники, приймаємо термін «ситуація» як поєднання різних обставин, що створюють певні умови для провадження управлін-

ської діяльності. Ризикові ситуації як такі, що не мають однозначного рішення, можуть зустрічатися під час провадження будь-якої діяльності. Виникають вони у випадках, коли є невизначеність, котра ставить суб'єкта управління перед вибором альтернативних рішень. Однак ризикова ситуація та невизначеність не одне й те саме [2]. Невизначеність зумовлює несподіване та непередбачуване настання певної події, тобто відхилення від запланованих результатів. А отже, щодо такої події не відомі ні її характер, ні можливість рішень, ні результат їх реалізації. Наслідком є відсутність вибору, який не залежить від дій суб'єкта управління, а лише від зовнішніх причин. Ступінь відхилення від запланованого характеризується дисбалансом між формально запланованим і фактично отриманим результатом.

Отже, ризик виникає тоді, коли розвиток невизначеності ситуації трансформується в нестабільність, що зумовлює потребу у виборі. Останній вимагає від управлінця прийняття виважених рішень для запобігання відхиленням або виправлення тих із них, що спостерігаються в процесі здійснення запланованої освітньої діяльності. Незалежно від того, чи враховує освітній менеджер імовірні ризики, вони завжди присутні в організації діяльності закладу освіти. А тому, прогнозуючи виникнення ризику, суб'єкт діяльності повинен використовувати найефективніший спосіб боротьби з ним. Таким чином, компетентність менеджерів освіти та їхніх заступників має включати вміння прогнозувати ризики під час діяльності

закладу освіти, вчасно виявляти їх та знаходити шляхи усунення або мінімізації.

За походженням і впливом ризиків на провадження певної діяльності їх поділяють за такими ознаками (рис. 1).

Інтерполюючи види ризиків за сферою їх походження та впливом на організацію освітньої діяльності, ми розрізняємо їх так (рис. 2).

При цьому ризики у сфері освіти також можна поділити на ментальні, економічні, соціальні, суспільні, управлінські (спротив директорів закладів освіти щодо реалізації ре-

форм). Розглянемо деякі види ризиків окремо.

Ментальні ризики здебільшого пов'язані з консервативною природою українського суспільства. Упродовж десятиліть спостерігаємо суспільний спротив через побоювання змін та психологічні бар'єри, якими часто супроводжується реформування ключових державних сфер. Це стосується й освітньої галузі. Такі кардинальні зміни в освітній політиці, як запровадження 12-бальної системи оцінювання, зовнішнього незалежного оцінювання, 12-річної тривалості навчання в закладах загальної

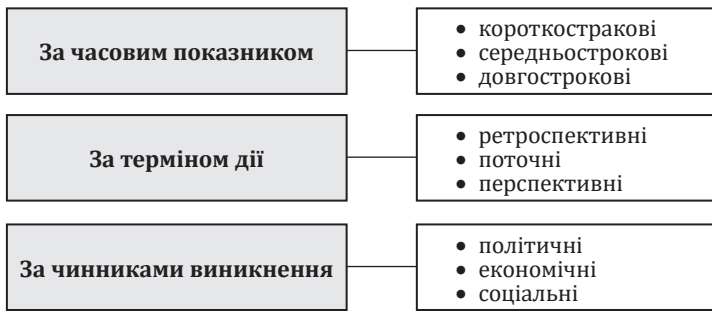

Рис. 1. Класифікація ризиків за ознаками їх впливу на діяльність

Побудовано авторами.

Рис. 2. Класифікація ризиків за ознаками впливу на освітню діяльність

Побудовано авторами.

середньої освіти, оптимізація (скорочення) шкільної мережі шляхом створення опорних шкіл, зустрічали чималий спротив громадськості. Суспільство досить гостро реагує на реформування, котре привносить певні зміни в узвичаєне життя, особливо на початковому етапі їх упровадження. Наприклад, у разі закриття малокомплектної школи в маленькому населеному пункті батьки учнів не задоволені тим, що їхня дитина не буде відвідувати школу поруч із домом, а має їхати шкільним автобусом чи іншим транспортом на навчання до іншого міста; запровадження ЗНО так само викликало спротив освітянської спільноти через трансформацію звичних підходів до навчання та зміну «правил гри» у вступній кампанії до закладів вищої освіти. Тобто під ментальними ризиками мається на увазі спротив суспільства через зміну звичних алгоритмів і процесів у різних сферах та небажання вивчати й сприймати нові аспекти діяльності.

До *економічних або фінансово-економічних ризиків* можна віднести економічну ситуацію в країні загалом, інвестиційний клімат, ризик недостатнього бюджетного фінансування (розподіл бюджетних коштів, спрямування й обсяги освітньої субвенції, пріоритетність галузі освіти) та недосконалості механізмів залучення партнерських коштів (гранти, спонсорські внески тощо). Такі ризики цілком стосуються як державних, так і недержавних закладів освіти. Під фінансово-економічними ризиками розуміємо залучення коштів для функціонування закладів освіти: складання бюджету й фінансового плану через формування грошових

ресурсів та їх розподіл між структурними підрозділами організації або визначення пріоритетності напрямів залучення коштів; оцінку фінансового потенціалу закладу освіти [2] тощо.

До *політико-правових ризиків* у галузі освіти належать: ризики зміни державної політики в галузі освіти, ризики власне реалізації державної політики на регіональному й місцевому рівнях, ризики зміни законодавства в контексті регламентування діяльності закладів освіти.

Щодо *ризиків зміни пріоритетів державної освітньої політики* можна зазначити таке: зміна влади зазвичай призводить до зміни політики, що подібним чином впливає на освітню систему та породжує певні ризики. Для кожної системи, й освітньої зокрема, з метою збереження її стабільного функціонування існує обмежувальний темп змін, які в ній реалізуються. Унаслідок постійних змін у системі може відбутися руйнація або деформація. Говорити про етап реформування освітньої системи ми можемо лише після завершення її повного циклу, що дасть змогу отримати певні результати. У системі загальної середньої освіти, реформа якої розпочалась у 2018 р. і завершиться по закінченні учнями 12-го класу, результат можна очікувати лише у 2029 р. Така пролонгація очікування результатів реформи зумовлює її реалізацію не послідовно, з першого до дванадцятого класу, а паралельно – у повному обсязі в початковій школі та частково в базовій і профільній школах. Такий підхід може супроводжуватися тимчасовим зниженням ефекту від упровадження реформи, що пов'язано з витрата-

ми на її забезпечення, а також адаптацією учасників освітнього процесу до нових підходів у навчанні, котрі ми визначаємо як ризикогенні чинники освітньої реформи.

До *суспільних ризиків* можна віднести:

- спротив із боку вчителів, небажання підлаштуватися до змін, опановувати нові навички у викладанні, несприйняття нових підходів у навчанні, зокрема побудови стосунків учителя й учня на основі співпраці, а не домінування (реформа НУШ передбачає співпрацю вчителів і учнів, вибудовування парадигми партнерських стосунків);

- спротив із боку батьків учнів, сумніви в якості надання освітніх послуг, сприйняття навчального матеріалу учнями, небажання брати участь в організації навчального процесу (реформа НУШ передбачає співпрацю вчителів, учнів та батьків);

- недостатню поінформованість учасників освітнього процесу щодо реформаторських змін, небажання керівників закладів освіти впроваджувати зміни за новими стандартами освіти.

Управлінські ризики включають спротив із боку керівників закладів освіти, зокрема директорів шкіл, які не готові до запроваджуваних змін. Очільники закладів освіти часто не мають бажання змінювати звичні процеси навчання, не володіють достатніми знаннями й навичками для успішного впровадження реформ. Такі ризики можуть виникати через недостатню поінформованість керівників закладів, несвоєчасну та слабку комунікацію між державними й місцевими органами управління освітою, забюрократизованість управлінських процесів.

Отже, в будь-якому разі ризик характеризується ухваленням рішення в умовах невизначеності. Реформування освітньої галузі, запровадження нових підходів в освітній політиці якраз і передбачає прийняття виважених рішень в умовах невизначеності та несприятливого середовища для запобігання ризикам.

Для того щоб приймати управлінські рішення з метою нівелювання ризиків реформування загальної середньої освіти, співробітники ДНУ «Інститут освітньої аналітики» впродовж 2017–2021 рр. виконали ряд моніторингових досліджень, а саме «Стан реалізації НУШ у пілотних закладах освіти», «Загальнодержавне моніторингове дослідження впровадження реформи НУШ», «Готовність педагогічних працівників до реалізації Концепції Нової української школи» (<https://iea.gov.ua/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika/rezultati-monitoringovih-doslidzhen/>), одним із завдань яких було визначення ризиків щодо питання налагодження взаємодії закладу освіти з батьками учнів, що належить до найважливіших компонентів реформи.

Зауважимо, що в ході моніторингу впровадження Концепції НУШ Інститут продовжує відстежувати питання комунікації батьків учнів із учителями. Це важлива складова вказаної концепції, покликана реалізувати принцип партнерства у взаєминах суб'єктів освітнього процесу – вчителів і батьків учнів. Так, результати дослідження «Впровадження реформи НУШ» засвідчили, що успішність дитини протягом трьох років залишається топ-темою спілкування між учителем і батьками

учнів [7]. За оцінкою вчителів, з 2020 р. зросла чисельність батьків, які просять уточнити домашнє завдання (на 7,9 %) або отримати додаткове роз'яснення певної інформації, зазначеної у свідоцтві досягнень їхньої дитини (на 20,3 %). Серед цих батьків більше половини (54,2 %) із сільської місцевості. Констатуємо збільшення (на 3,9 %) кількості батьків, котрі обирали темою спілкування обговорення конфліктної ситуації: із 14,6 % у 2019/2020 н. р. до 18,5 % у 2020/2021 н. р. (рис. 3).

Зустрічний аналіз відповідей батьків щодо тематики їхнього спілкування з учителем виявив, що актуальною темою для них залишається форму-

вання освіченої, конкурентоспроможної особистості. Так, найбільше батьків (82,5 %) темою для спілкування з учителем обирають успішність і поведінку своїх дітей. За відповідями батьків, зросла (на 1 %) чисельність тих, хто обговорював з учителем конфліктну ситуацію (у 2019/2020 н. р. їхня частка становила 14,6 %, а в 2020/2021 н. р. – 15,6 %), що вказує на необхідність продовження політики запобігання булінгу в закладах загальної середньої освіти (рис. 4). Таким чином, активне спілкування батьків учнів із учителями, на наш погляд, сприяє запобіганню інформаційно-комунікаційним ризикам.

Стосовно реформи профільної школи, яка передбачає, зокрема, об-

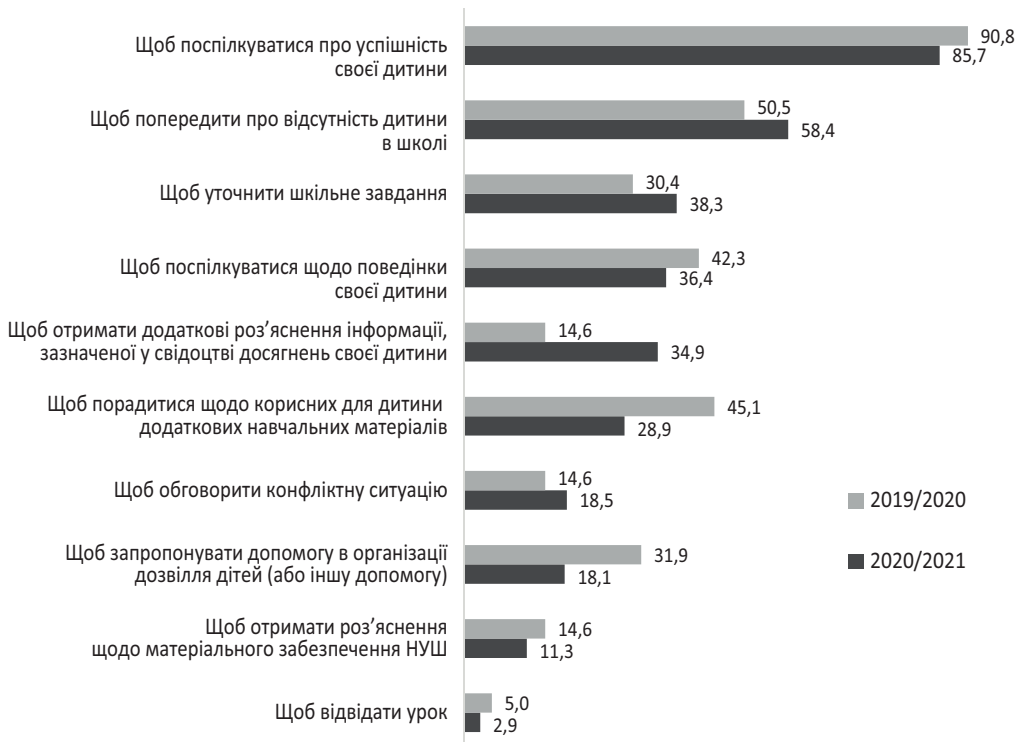

Рис. 3. Розподіл відповідей учителів щодо тематики спілкування вчителів із батьками учнів (2019/2020–2020/2021 н. рр.), %

Побудовано авторами за: Загальнодержавне моніторингове дослідження впровадження реформи НУШ / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2021.

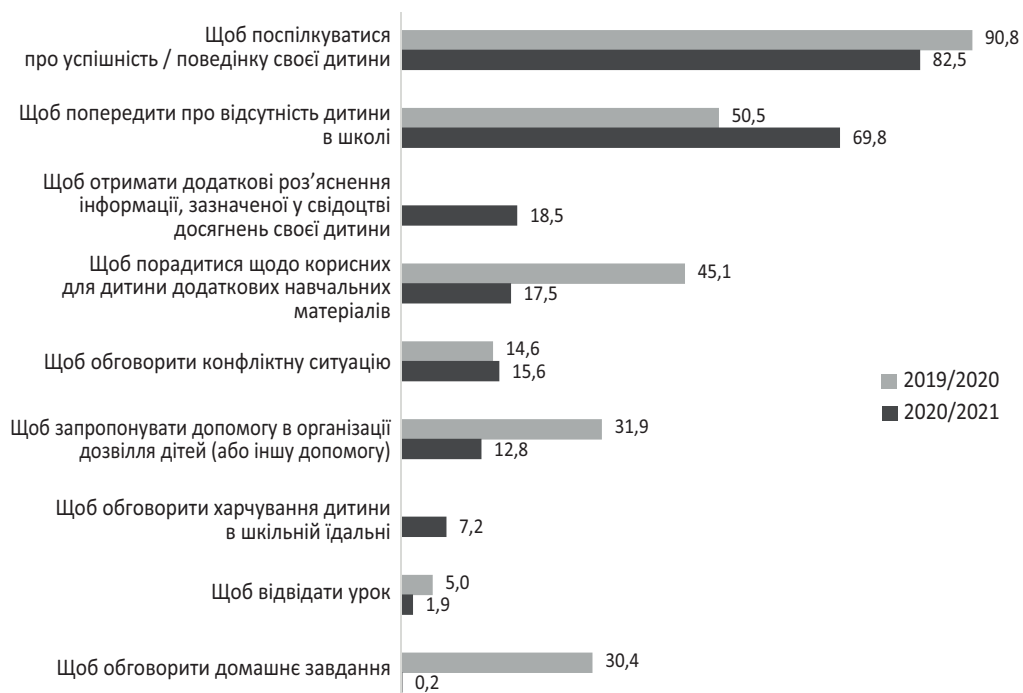

Рис. 4. Розподіл відповідей батьків учнів щодо тематики спілкування з учителем (2019/2020–2020/2021 н. рр.), %

Побудовано авторами за: Загальнодержавне моніторингове дослідження впровадження реформи НУШ / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2021.

ладнання шкільних лабораторій, слід зазначити, що це створює ризикову ситуацію великих капіталовкладень. Окрім того, додатковий (12-й) рік шкільної освіти теж потребує політичного рішення про додаткове фінансування загальної середньої освіти. При цьому важливо, щоб громадський сектор і батьки розуміли, що НУШ розширює можливості розвитку їхньої дитини та здобуття нею якісно кращої освіти. У свою чергу, держава мусить мати політичну волю для безперервного фінансового забезпечення подальшої реалізації реформи НУШ.

Трирічна профільна школа повинна реалізуватися в профільних ліцеях. Таке навчання, крім нормативно облаштованого освітнього

середовища, потребує підвищення кваліфікації вчителів. Учитель, котрий реалізовуватиме профільне/поглиблене вивчення предметів, повинен мати відповідні компетентності, що доволі складно забезпечити в кожному закладі загальної середньої освіти. Практика найкращих систем освіти показує, що профільне навчання відбувається в окремих закладах освіти, щоб дотримуватись усіх вікових особливостей освітнього процесу.

Для усунення ризиків упровадження профільного навчання освітня система вже сьогодні має визначитися з мережею ліцеїв. Законодавством передбачено відокремлення ліцеїв. Тобто тепер постає завдання для місцевого самоврядування та

засновників дбати про якість освіти, облаштовуючи ліцеї на базі тих закладів освіти, де педагогічний колектив має найбільш компетентних вчителів, є профільні навчальні кабінети й лабораторії, а також можливість організувати відповідне навчальне середовище для учнів. Очевидно, що така структура профільного навчання вимагатиме чималого додаткового фінансування, котре ляже тягарем на місцеве самоврядування та засновників. Таким чином, при переході до профільного навчання необхідно врахувати комплекс ризиків, серед яких фінансово-економічні, ризики щодо механізмів реалізації державної політики в галузі освіти на регіональному й місцевому рівнях, управлінські ризики тощо.

Наступним викликом є цифровізація освіти. Пандемія підвищила планку в цифрозації освіти та організації дистанційного й змішаного навчання. Говорячи про пандемію, слід також згадати про дистанційне навчання. В Україні на сьогодні не налагоджена система якісної зворотної комунікації для повного дистанційного навчання, бракує інструментів зворотного зв'язку та перевірки освітніх результатів учня. Підтвердженням цієї тези слугує 2020/2021 н. р., який здебільшого проходив і завершився в умовах дистанційного навчання.

Дослідження стану реалізації НУШ у пілотних закладах освіти, проведене ДНУ «Інститут освітньої аналітики» навесні 2021 р., виявило зміни в навчальних досягненнях учнів в умовах дистанційного навчання. Сумарно 23 % респондентів указали на підвищення рівня навчальних досягнень учнів, а 34,7 % – на його зниження. У розрізі типу місце-

вості відчувається істотна різниця за певними показниками щодо оцінювання впливу дистанційного навчання на освітні результати учнів. Так, у сільських школах понад 50 % педагогів вважають, що рівень навчальних досягнень учнів знизився, натомість у містах майже половина вчителів упевнена, що особливих змін не відбулося. Водночас майже однакова частка вчителів констатує підвищення рівня академічних досягнень учнів: на це вказали 22,5 % вчителів закладів освіти міст і 24,4 % вчителів сільських закладів освіти.

Результати іншого дослідження ДНУ «Інститут освітньої аналітики», а саме загальнодержавного моніторингу впровадження реформи НУШ, також підтверджують існування ризику зниження навчальних досягнень учнів через дистанційну форму навчання. Так, аналіз розподілу відповідей батьків учнів за ризиками, які в дитини можуть виникнути у 4-му класі (2021/2022 н. р.), засвідчив, що найбільший відсоток батьків (22,5 %) вважають ризикованим продовження дистанційної форми навчання у 2021/2022 н. р. (таблиця).

Таким чином, існує ризик істотного зниження успішності учнів під час пандемії та запровадження дистанційної форми навчання. У країнах, що проводили аналогічні дослідження й у яких значно вищий рівень цифровізації та охоплення інтернетом, спостерігається зниження рівня навчальних досягнень майже на 20 %. В Україні ж може бути дуже великий розрив між різними категоріями учнів, зокрема в сільській і міській місцевостях.

Нерівний доступ до якісної освіти також є ризикогенним чинником,

**Розподіл відповідей батьків учнів за ризиками,
які в дитини можуть виникнути у 4-му класі (2021/2022 н. р.), %**

Назва ризику	Частка відповідей батьків учнів за оцінкою актуальності ризику					
	1 (немає ризику)	2	3	4	5 (дуже високий ризик)	Усього
Труднощі в спілкуванні з однокласниками	64,8	16,7	12,0	4,2	2,3	100
Труднощі в спілкуванні з учителем	69,5	13,8	10,4	4,2	2,1	100
Втрата інтересу до навчання	40,9	27,1	17,6	8,1	6,3	100
Зниження успішності з математики	42,9	27,4	16,8	7,5	5,4	100
Зниження успішності з мов	38,6	30,1	17,8	8,2	5,3	100
Зниження успішності з дослідження світу	51,1	25,1	14,6	5,8	3,5	100
Труднощі навчання онлайн (дистанційного)	29,3	19,3	17,0	11,9	22,5	100

Побудовано авторами за: Загальнодержавне моніторингове дослідження впровадження реформи НУШ / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2021

котрий варто враховувати в процесі реалізації реформи НУШ. Основним інструментом подолання ризику є формування мережі опорних закладів освіти, які створювалися ще на перших етапах упровадження НУШ (це був доволі довгий процес через складний соціальний діалог із батьками і громадами).

З метою виявлення проблем створення та функціонування опорних закладів загальної середньої освіти ДНУ «Інститут освітньої аналітики» проведено дослідження методом опитування директорів таких закладів щодо потреб останніх. Було визначено пріоритетні потреби опорних закладів, на задоволення яких необхідне додаткове фінансування. У межах країни це передусім закупівля навчальних лабораторій, ремонт харчоблоку, придбання сучасних меблів для навчальних кабінетів та інші потреби матеріально-технічного забезпечення.

За результатами моніторингових досліджень, виконаних ДНУ «Інститут освітньої аналітики», виявлено

різні потреби закладів освіти та проблеми, з якими вони зіштовхнулися при запровадженні освітньої реформи НУШ. Це дає змогу виокремити певні ризики й виклики, здебільшого фінансово-економічні (за відповідями респондентів, наявність матеріально-технічних потреб), та розробити низку рекомендацій зі зменшення впливу ризиків при впровадженні НУШ, зокрема:

1. Керівникам закладів загальної середньої освіти рекомендовано організувати співпрацю між учителями початкової і базової школи для обміну та поширення успішних практик упровадження нового Державного стандарту.

2. З метою виконання навчальних програм під час пілотування навчально-методичних матеріалів у 5-х класах необхідно забезпечити своєчасне надходження до пілотних класів засобів навчання, методичних і дидактичних матеріалів.

3. Посилити практичну складову курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників, забезпечити

можливість самостійного вибору слухачами тем та форм проходження навчання.

4. Розвивати технічне й методичне забезпечення дистанційної форми навчання в умовах НУШ.

5. Організувати тренінги для підвищення компетентності директорів щодо ефективної роботи в умовах НУШ:

- управління інноваційними процесами в закладі освіти, адміністративний менеджмент;
- планування організації навчання за новими Державними стандартами;
- налагодження комунікації та мотивування педагогічних працівників до здійснення реформи НУШ;
- нормативне регулювання освітнього процесу в умовах НУШ;
- зарубіжний досвід організації освітнього процесу в закладах освіти;
- організація освітньої діяльності за новими методиками НУШ;
- організація інклюзивного навчання в закладі освіти;
- налагодження співпраці з батьками учнів;
- щодо процедур закупівлі обладнання для закладу освіти.

6. Влаштувати тренінги для підвищення компетентності вчителів початкової і базової середньої школи щодо організації освітньої діяльності в умовах НУШ за такими напрямками:

- організація роботи інклюзивного класу;
- прийоми та засоби формування оцінювання;
- організація дистанційного й змішаного навчання;
- методики навчання в умовах НУШ;

- застосування ІКТ в освітньому процесі;

- розвиток критичного мислення;
- організація проектної діяльності;
- формування компетентностей засобами навчальних предметів;
- педагогіка партнерства.

Отже, у контексті ефективного впровадження НУШ важливо брати до уваги сьогодення українського суспільства, його недовіру до нововведень, до реформування освіти в цілому. Тому впровадження будь-яких реформ в освіті потребує доведення їх необхідності та ефективності, забезпечення суспільної підтримки й позитивного спрямування.

Наявність проблем, викликів і ризиків ефективного впровадження НУШ, певна соціально-економічна нестабільність спричиняють ряд загроз, що можуть ускладнити досягнення цілей і реалізацію завдань реформи. За цих умов загрозами є:

- нестабільність економіки, а отже, ймовірна обмеженість ресурсів для реалізації завдань, передбачених реформою;
- несприйняття або заперечення частиною суспільства запропонованих реформ;
- неготовність частини педагогічних працівників до інноваційної діяльності в умовах НУШ;
- недостатня готовність органів управління освітою до координації діяльності всіх інституцій із метою комплексного розв'язання нових завдань в умовах НУШ;
- глобалізаційні виклики.

Ефективним способом виявлення ризиків та викликів у системі освіти при запровадженні реформи НУШ є проведення моніторингових досліджень, які дають змогу виявляти

проблеми, що виникають в учасників освітнього процесу, зокрема керівників закладів загальної середньої освіти,

вчителів і батьків учнів, та надати своєчасні рекомендації щодо подолання проблем і ризиків.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/249613934>.

2. Черненко Н. М. Ризик-менеджмент у закладах освіти / ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Одеса, 2020. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/9759/1/Chernenko.%202020.pdf>.

3. Лондар С. Л., Башко В. Й. Підходи до систематизації й контролю ризиків, пов'язаних із управлінням державним боргом в Україні. *Фінанси України*. 2012. № 6. С. 3–14. URL: http://finukr.org.ua/docs/FU_12_06_003_uk.pdf.

4. Вітлінський В. В., Наконечний С. І., Шаранов О. Д. Економічний ризик та методи його вимірювання : підручник. Київ : КНЕУ, 2000. 354 с.

5. Глібчук В. М. Сутність ризику як економічної категорії. Івано-Франківськ, 2007. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/35530/1/16_102-107.pdf.

6. Аналіз освітньої політики: теорія і практика управління на місцевому рівні / В. Г. Базелюк, Т. Є. Бойченко, Л. М. Забродська та ін. ; ДВНЗ «Університет менеджменту освіти». Київ, 2014. URL: https://lib.iitta.gov.ua/8108/1/аналіз_освітн_оі_політики.pdf.

7. Загальнодержавне моніторингове дослідження впровадження реформи НУШ : інф.-аналіт. матеріали / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2021. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/ZVIT_VPROVADZHENNYA_NUSH_21_dlya_sajtu.pdf.

Oksana Denysiuk

SSI «Institute of Educational Analytics», Kyiv, Ukraine, denysiuk.oksana@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8584-0647>

Nataliia Tytarenko

SSI «Institute of Educational Analytics», Kyiv, Ukraine, nataliitytarenko@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5837-393X>

RISKS AND CHALLENGES OF REFORMING GENERAL SECONDARY EDUCATION (NUS)

Abstract. *A critical and objective approach to the process of reforming general secondary education will help to minimize risks and address the acute problems facing education in the process of its reform. In turn, major changes in the educational sector require constant monitoring and analysis of its progress. For this purpose, the SSI "Institute of Educational Analytics" with the assistance of the Ministry of Education and Science of Ukraine monitors the introduction of the New Ukrainian School (NUS) in different directions. This allows the analysis of possible risks and potential challenges encountered in the NUS reform*

implementation. We consider risk as the possibility of occurrence/non-occurrence of an adverse result, which is a potential threat of the realization of a situation with negative consequences, inter alia, detriment of the human individual, society, state. In general, "educational" risks can be divided into the following: mental, economic, social, public, managerial (that concern the directors of educational institutions). Risk specification was carried out by us based on collected statistical data from monitoring studies carried out by the SSI "Institute of Educational Analytics" during 2017-2021 with the support of the Ministry of Education and Science of Ukraine. The results of the research have made it possible to identify such risk factors as the establishment's interaction with the parents of students as a component of the NUS. It was found that a child's success over three years remained the main topic of communication between the teacher and the parents of the students. In particular, most parents (82,5 %) choose their children's academic performance and behavior as the topic for interaction with the teacher. The next challenge is the digitalization of education. Thus, more than 50,0 % of rural school teachers noted a decrease in the level of student achievement, which is explained by the higher percentage of parents of students (22,5 %) who consider it risky to continue distance learning in the next 2021/2022 a.y.

Keywords: risk factors, general secondary education institution, monitoring, education reform.

References

1. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2016). *On approval of the Concept for the implementation of the state policy in the reform of general secondary education "New Ukrainian School" for the period up to 2029* (Decree No. 988-p, December 14). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934> [in Ukrainian].
2. Chernenko, N. M. (2020). *Risk management in educational institutions*. Odesa. Retrieved from <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/9759/1/Chernenko.%202020.pdf> [in Ukrainian].
3. Londar, S. L., & Bashko, V. Y. (2012). Approaches to systematization and control of risks associated with public debt management in Ukraine. *Finance of Ukraine*, 6, 3–14. Retrieved from http://finukr.org.ua/docs/FU_12_06_003_uk.pdf [in Ukrainian].
4. Vitlinskyi, V. V., Nakonechnyi, S. I., & Sharapov, O. D. (2000). *Economic risk and methods of its measurement*. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
5. Hlibchuk, V. M. (2007). *The essence of risk as an economic category*. Ivano-Frankivsk. Retrieved from http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/35530/1/16_102-107.pdf [in Ukrainian].
6. Bazeliuk, V. H., Boichenko, T. Ie., Zabrodska, L. M., Maslov, V. I., Nabok, M. V., Serhiienko, A. A. ...& Yakovets, V. P. (2014). *Educational policy analysis: theory and practice of governance at the local level*. Kyiv. Retrieved from https://lib.iitta.gov.ua/8108/1/аналіз_освітн_ої_політики.pdf [in Ukrainian].
7. SSI «Institute of Educational Analytics». (2021). *Nationwide monitoring study of NUS reform implementation*. Information and analytical materials. Kyiv. Retrieved from https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/ZVIT_VPROVADZHENNYA_NUSH_21_dlya-sajtu.pdf [in Ukrainian].